

Interview

gehouden op dinsdag 12 februari 2019 met ds. G.A. (Bart) Trouwborst, predikant in Nieuwleusen, naar aanleiding van het verschijnen van het vijfde deeltje van zijn serie Bijbelse dagboeken over de Tora. Meer info over de dagboeken en andere publicaties van Trouwborst vindt u op www.sifron.nl

Interview: ds. Reinier Gosker, secretaris van de Protestantse Raad voor Kerk en Israël en voorzitter van de classicale werkgroep Kerk en Israël in de classis Overijssel/Flevoland. Van dit interview is een [videosamenvatting](#) gemaakt.

Gosker: Ik ga vanmorgen mijn collega Bart Trouwborst bezoeken. Eind vorig jaar verscheen het vijfde deeltje van zijn bijbels dagboek. En het vijfde deel gaat over het Bijbelboek Deuteronomium. Reden om eens te gaan praten met de schrijver. Bart is sinds 2007 verbonden als predikant aan de hervormde gemeente te Nieuwleusen. En mijn eerste vraag is: Bart, wat heb jij met het jodendom? Wat heb jij met Kerk en Israël?

Trouwborst: Het begon hoofdzakelijk in mijn studententijd, toen wijlen collega ds. Willem Duvekot mij betrok bij het Utrechts beraad Kerk en Israël. Daar leerde ik veel over het Jodendom en de Joodse feesten. In mijn Zeeuwse tijd als predikant is een en ander zich gaan verdiepen, en ben ik de Tora gericht gaan bestuderen aan de hand van diverse rabbijnse commentaren, zowel klassiek als meer modern. Gaandeweg leerde ik ook het levende Jodendom meer en meer kennen, doordat ik vormen van Bijbelstudie en studie van het Jodendom volgde bij de Conservative Yeshiva in Jeruzalem, eerst via digitaal onderwijs, later ook door in de stad zelf aan deze Yeshiva te studeren (2011).

Dit contact met het levende Jodendom heeft mij steeds meer gefascineerd en bewust gemaakt van de 'geheimzinnige kracht' die dit volk gegeven is (van Godswege, ben ik overtuigd), zowel in z'n creativiteit en vitaliteit op allerlei levensterreinen, niet in het minst wat de ongelooflijk boeiende en ingenieuze Bijbeluitleg betreft. Een en ander heeft mij er jaren geleden toe bewogen om ook het modern Hebreeuws te gaan leren, om zo ook de moderne literatuur en teksten te kunnen lezen. Wil je immers een volk echt leren kennen en beluisteren, dan moet je de taal leren, want de taal is de uitingsvorm. Tot mijn verrassing heeft dit er in geresulteerd dat ik het afgelopen jaar als winnaar uit de bus kwam bij de landelijke Vertaalwedstrijd Hebreeuws (www.vertaalwedstrijdhebreuws.nl),

waarbij gedichten van Israël's 'nationale dichteres' Rachel vertaald dienden te worden. Het mooie van Rachels gedichten vind ik dat zij doorademd zijn van de taal van de Tenach, waardoor die oude heilige teksten tegelijk ook weer in een nieuwere tijd zeggingskracht krijgen. Israël is een bijzonder volk: verworteld in het verleden, maar volop levend in het heden. En vol toekomst. Alles gegrond in Gods verbondstrouw.

Gosker: Een bijbels dagboek bij de Tora, hoe ontstond het idee om dit project te gaan doen? Hoe zijn de dagboeken opgebouwd en hoelang heb je er aan gewerkt?

Trouwborst: Vijf jaar geleden kreeg ik de 'kriebel' om tijdens Tora-studie opgedane kennis te gaan delen. Het resultaat is een serie van vijf dagboeken bij de boeken van Mozes (Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium). Overigens moet je je bij deze dagboeken wat anders voorstellen

Bart Trouwborst

dan bij het gemiddelde bijbelse dagboek. Waar deze vaak meer mensgericht zijn (zoekend naar een stukje toepassing voor de mens van nu) zijn mijn dagboeken bij de Tora juist gericht op tekstuitleg. Wat staat er? Wat wil het zeggen? Wat is de diepere boodschap? Zeker aan de hand van rabbijnse commentaren komen er met regelmaat verrassende en prachtige stukjes bijbeluitleg naar voren. Doordat de Tora-dagboeken het Joodse leesrooster volgen, wordt bovendien niet

selectief omgegaan met de bijbeltekst, maar komen alle gedeelten aan bod. Ook de onbekende en minder gelezen gedeelten (die vaak juist heel boeiende boodschappen blijken te bevatten).

Voor deze dagboeken moet je dus wel echt even gaan zitten. Maar dat vind ik ook de opdracht, juist ook voor christenen. Om te leven bij het Woord. Om dat telkens weer te bestuderen. En omdat de Tora het hart van de Schrift vormt, verdient die het dubbel en dwars om bestudeerd te worden. En staat er ook van Jezus niet geschreven dat Hij ná zijn opstanding weer 'begon bij Mozes'? (Lukas 24:27). Vandaar mijn serie, als een bescheiden poging om de christelijke lezer in deze boeiende wereld in te voeren.

Overigens maak ik het de lezer ook weer niet té moeilijk: ik heb mezelf streng gehouden aan het principe: maximaal één bladzijde tekst per dag. Dat moet te doen zijn, voor wie daar dagelijks een stukje tijd in wil investeren. Ik ben er van overtuigd dat die investering zich loont, want juist de Tora vind je op veel plaatsen ingeweven in het Nieuwe Testament. Dat is geheel gebaseerd op de Tenach. Het overkomt me regelmatig dat er nieuw licht valt op nieuwtestamentische passages vanuit de Tora.

Gosker: Kun je daar een voorbeeld van geven?

Trouwborst: Je kunt denken aan het Pinksterverhaal uit Handelingen 2. Het Pinksterfeest is een andere naam voor het jaarlijks gevierde Joodse Wekenfeest. Dat is een oogstfeest, waar bovendien de gave van de Tora herdacht en gevierd wordt. Gedacht wordt aan het verhaal uit Exodus, waar het vuur van Gods heiligheid brandt op de top (letterlijk staat er in het Hebreeuws, heel mensvormig: 'het hoofd') van de berg Sinaï. Daar gaf God de Tora aan Mozes. Het volk moest overigens afstand houden, omdat het vuur van Gods heiligheid hen anders zou verteren. Een ander 'vuurverhaal' dat zich afspeelt bij de Sinaï is het verhaal van de brandende braamstruik. Ook daar was Gods heiligheid aanwezig, maar de struik verteerde niet. Beide verhalen zie je terugkomen in Handelingen 2. Op de Pinksterdag is het vuur van Gods heiligheid (of: heilige Geest) op de hoofden (let op het identieke woordgebruik als bij de berg Sinaï) van de apostelen. Maar zij werden niet door het vuur van Gods heiligheid verteerd (denk aan de brandende braambos). Want: God was gekomen om te redden.

Daarover preekt Petrus, in zijn 'pinksterpreek', dat door Jezus de 'hoogspanning' tussen God en mens verdwenen is. Het heilige vuur van zijn liefde kan nu meer nabij dan ooit tevoren bij zijn volk Israël en al zijn mensen zijn, en hen vanuit de aloude én actuele gave van de Tora laten leven volgens de wegen, die uiteindelijk zijn terug te voeren op de liefde.

Als je zó het Pinksterverhaal in Handelingen leest vanuit de verhalen uit Exodus, wint het enorm aan diepgang, en wordt het Pinksterfeest bovendien heel concreet.

Gosker: Het laatste deeltje van de serie dagboeken bij de Tora gaat over Deuteronomium. Wat is Deuteronomium voor een boek?

Trouwborst: Het vormt het sluitstuk van de Tora. De Tora begon met de schepping, de zondeval, en Gods vaste voornemen om Abraham te zegenen en via Israël alle volkeren op aarde in die zegen te

Bart Trouwborst en Reinier Gosker

laten delen. Vervolgens leek het er in de verste verte niet op. Israël kwam vast te zitten in de slavernij. Maar God bevrijdde hen daaruit. En in het niemandsland van de woestijn mochten de van hun slavernij losgemaakte Israëlieten weer een nieuwe levensrichting vinden, vol vrijheid en verantwoordelijkheid jegens God en de naaste, door Gods Tora aan te nemen, en die als levensrichting te hanteren. Alleen zo gegarandeerd goed zijn. Tot en met

het boek Numeri wordt verhaald hoe die weg van Israël verliep. Een weg die nogal eens een leerweg was, van vallen en opstaan. Maar uiteindelijk altijd weer geborgd in Gods trouw aan zijn verbond. En, op sommige beslissende momenten, ook gegrond op Mozes' middelaarschap en voorbede. Nu het volk op het punt staat het Beloofde Land binnen te trekken spreekt Mozes hen nog eenmaal toe, en bindt hij de Israëlieten op het hart om Gods woorden goed te bewaren. Door ze te doen. Er zijn trouwens ook veel bijbeluitleggers die stellen dat je het boek Deuteronomium nog beter begrijpt, als je bedenkt dat het mede ontstaan is in en na de tijd van de Babylonische ballingschap. Juist toen de Israëlieten op het punt stonden terug te keren uit Babel naar Israël, kwam het er op aan dat ze de oude woorden van Mozes ter harte zouden nemen, om God niet te vergeten. Dat is dus een boeiende opvatting, die stelt dat reeds bestaande oude tradities in een nieuwe tijd (die in Babel) opnieuw actueel werden gemaakt om de mensen dicht bij God te brengen en houden. Misschien wel een beetje, zoals ook dichteres Rachel oude Schriftwoorden in haar gedichten weer een nieuwe glans en kracht toekende in haar eigen tijd en leven. Om zo je eigen leven verbonden en verworteld te weten met de Schrift en de grote en bevrijdende God van Israël.

In Deuteronomium bindt Mozes de Israëlieten op het hart om Gods woorden goed te bewaren. Door ze te doen!

Gosker: In de Tora staan ook moeilijke teksten, zoals bijvoorbeeld over het ter dood brengen van een ongehoorzame zoon (Deuteronomium 21). Hoe ben je daar mee omgegaan?

Trouwborst: Ja, er staan in de Tora inderdaad teksten waar we niet goed iets mee kunnen, of mee moeten willen kunnen. Denk aan teksten die oproepen tot steniging; daarvan is hier ook sprake bij de 'ongehoorzame zoon'. In Deuteronomium 21:18-21). Ik denk dat het belangrijk is om te beseffen dat de Tora in zekere zin ook kind van zijn tijd is. Toen was een gruwelijke straf als steniging nu

eenmaal iets wat aanwezig was in de cultuur. Maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat dergelijke zaken onverkort overgenomen zouden moeten worden. Wat je in ieder geval met zo'n tekst kunt doen, is onderkennen hoe scherp een zaak als ongehoorzaamheid blijkbaar veroordeeld wordt. Boeiend is trouwens, hoe het Jodendom zelf met deze tekst is omgegaan. In mijn dagboek bij Deuteronomium citeer ik de Talmoed (b. Sanhedrin 71 a), die als uitleg bij deze tekst zegt: *Er is nooit een zaak geweest van een 'koppige en opstandige' zoon, die terecht is, en ook zal er nooit zo'n zaak zijn. Waarom is dit gebod er dan? Omdat u dit gebod bestudeert, en beloning ontvangt voor het bestuderen van de wet.* Een prachtige, niet van humor gespeende 'oplossing'!

Gosker: Kun je ook een voorbeeld geven van een verrassende Joodse uitleg bij een bekend verhaal?

Trouwborst: We kennen allemaal het verhaal van Adam en Eva, die van de verboden vrucht aten in de Hof van Eden, het paradijs. Waar wij echter vaak wat oppervlakkig overheen lezen (maar wat de nauwkeurig lezende rabbijnen is opgevallen), is het volgende. God had gezegd dat de mens 'op de dág' dat hij van de van de verboden boom zou eten, zou sterven (Gen.2:17). Maar dit is niet gebeurd. Adam is maar liefst 930 jaar oud geworden. Maar hoe zit dat dan, vragen de rabbijnen zich af: doet God niet wat Hij zegt? Men komt dan met een prachtig antwoord. In de Schrift staat immers elders dat bij God duizend jaar is als één dag? Welnu, zegt men, God hééft Woord gehouden, maar Adam in zijn genade binnen de spanne van de góddelijke dag (die duizend jaar duurt) laten sterven. Maar liefst een volheid van 70 jaar scheidt hem van het bereiken van de duizend jaar. Maar tegelijk is 930 jaar nog wel erg veel. Een prachtige uitleg, die laat zien hoe er nauwkeurig gelezen wordt, maar ook hoe men door Schrift met Schrift te vergelijken op verrassende vormen van uitleg komt, die hout snijden.

***Aan de hand van
rabbijnse commentaren
komen verrassende en
prachtige stukjes
bijbeluitleg naar voren.***

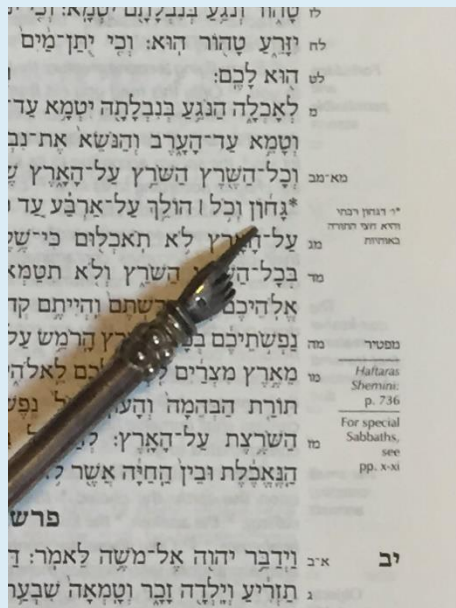
Gosker: En heb je ook een voorbeeld van een uitleg bij een tekst die voor niet-Joden ogenschijnlijk saai of irrelevant lijkt?

Trouwborst: Neem de spijswetten. Die zijn in principe niet voor niet-Joden bedoeld. Maar moeten we daar als gojiem dan nooit over lezen of over nadenken? Voor mij is altijd instructief geweest wat ik eens hoorde over een rabbijn die zei: "Als ik nu van mijn vrouw weet dat ze wel van rozen houdt, maar niet van tulpen, dan haal ik het toch niet in mijn hoofd om tulpen voor haar te kopen? Ik geef haar rozen!" Net zo heeft het leven volgens de spijswetten bij Joodse gelovigen uiteindelijk met liefde voor God te maken. Waarom wel rundvlees, maar geen varkensvlees eten? Omdat GóD dat wil. En uit liefde voor Hem wordt het ene gedaan en het andere gelaten.

En die idee, om jezelf in zoiets dagelijks als het nuttigen van voedsel telkens weer te herinneren aan Gods liefde en jouw liefde voor Hem (die het maken van keuzes vraagt), is eigenlijk een heel goede dagelijkse training hierin. Zonder nu (om meerderlei reden, overigens) een pleidooi voor het overnemen van de spijswetten te willen voeren, zou het voor christenen minimaal goed kunnen zijn om zich bij het lezen van deze teksten af te vragen hoe ook zij zich in hun dagelijkse doen en laten kunnen laten bepalen bij een leven in liefde voor God. Dan ga je ook als niet-Joodse lezer op een zinvolle manier met deze teksten om.

Ik wil eigenlijk ook nog wel wat specifiek ingaan op deze spijswetten: op één vers daarvan. Of beter: één woordje. Het gaat om het woordje 'buik', in Leviticus 11:42. De Israëlieten mogen niet eten van dieren die op hun buik kruipen. Het zijn letterlijk laag-bij-de-grondse dieren. Het Hebreeuwse woord voor 'buik' in de tekst herinnert sterk aan de slang uit het paradijs, die ook op

zijn buik kroop. Toch is er één verschil: in het Hebreeuws is er nu, in de spijswetten van Leviticus, één letter aan dit woord toegevoegd. Zie de letter die het 'jadje' aanwijst:

Het is de Hebreeuwse letter 'vav'. Dit is één van de letters van de heilige Godsnaam. Die is in de Hebreeuwse tekst vergroot afgedrukt. Want... deze heilige letter is tevens exact de middelste letter van de Tora! De rabbijnen zijn niet alleen goed in het lezen, maar ook in het tellen van de woorden en letters, en ook daar wordt betekenis aan toegekend. De betekenis van deze goddelijke letter middenin het woord 'buik' is hoopgevend: te midden van het laag-bij-de-grondse (de slang) heerst Israëls God. Dáárom dient de mens niet laag-bij-de-gronds te eten en leven, maar zich te heiligen. Want, zo zegt de tekst van Leviticus vervolgens: *Ik heb u ópgeheven uit het land Egypte* (Lev. 11:45). De Israëlieten die neergedrukt werden in het stof van de slavernij, zijn door God daaruit bevrijd! Dát drukt die spijswet, met dat bijzondere lettertje, ten diepste uit. God is een God die bevrijdt – die boodschap vormt het hart van de Tora.

Gosker: Tot slot: wat heeft de ontmoeting met het Jodendom en de Joodse uitleg van de Schriften met jou gedaan?

Trouwborst: Misschien wel het belangrijkste is dat ik me meer en meer bewust ben geworden van mijn opdracht als mens in de levenstijd die mij gegeven is. God heeft ons op aarde geplaatst met een bedoeling. Op diverse plaatsen in Tenach en Nieuwe Testament wordt duidelijk dat die bedoeling is dat de mens in liefde leeft tot God en zijn naaste. Dat kostbare Woord, die kostbare opdracht, die kostbare weg om te gaan, heeft God Israël toevertrouwd, letterlijk door die Tora uit handen te geven en te overhandigen aan Mozes, op de berg Sinai. De Joodse schilder Chagall heeft dit moment op indrukwekkende wijze verbeeld:

Als je mij dus vraagt wat de ontmoeting met het Jodendom met mij gedaan heeft is het dit: een stuk bewustwording van ónze verantwoordelijkheid om - even behoedzaam als Mozes die Godswoorden ontvangt, ze doorgeeft aan het volk en de mensen op het hart bindt ze te bewáren - ze ook in onze tijd te laten spreken en te bewaren. En vooral ook: ze te bewaren door ze te doen. Dat is, waarvan ik altijd diep onder de indruk ben bij Joodse gelovigen: het is een praktisch geloof. Een geloof wat je handen en voeten kunt geven. Ook daarin kunnen wij als christenen veel van onze oudste broeder leren, en alleen al om die reden weten wij ons onopgeefbaar verbonden met hen!

